

Virtuelna škola demokratskog rukovođenja

Vladavina prava – Siniša Bjeković
IV lekcija

KOMENTARI POLAZNIKA ŠKOLE

Ako demokratski oblik vlasti ne stiti prava manjine, postoji li oblik vlasti koji to čini? Ako demokratije stite samo jake, ima li oblika vlasti koji stiti i jake i slabe? Sto znaci da postoje razliciti oblici vlasti, ali sustinski ima ih samo dva: Vladavina Boga – teokratija, Vladavina covjeka u razlicitim oblicima.

Čovjek nema uticaja na pitanje zeli li Bog da stvori teokratski oblik vlasti. To je Bozja volja. Bog ce stvoriti teokratiju ili nece, zavisno od njegove volje. Medjutim kod vladavine covjeka to je nesto vec mnogo drugacije. Ja cu se bazirati u ovom slucaju na vladavinu prava kod nas. Crna Gora je Ustavom definisana kao gradanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Afirmacija principa jednakosti pred zakonom, kao jednog od temeljnih postulata pravne države i vladavine prava, primarni je zadatak odredjenih institucija. Medjutim da li je to slucaj kod nas? Konkretno, prije neki dan kroz jedan licni primjer pokusacu da testiram da li zbilja vladavina prava postoji kod nas ili se zakoni samo selektivno primjenjuju. Dakle, na licnom primjeru dobio sam neku kaznu za parking, manje vise nebitno, ali zbilja mi je cudno da policajac tvrdi kako policija sa sluzbenim vozilima moze da radi sto god hoce, da se okrece gdje im padne na pamet i slicno. Svjesni smo da su zakoni o bezbjednosti saobracaja opisali kako i kada i u kojim slucajevima policija to moze da radi s toga revoltiran takvim istupkom uniformisanog lica bio sam primoran zaliti se na vece instance jednostavno ukazati na ponasanje odredjenih sluzbenika. Smatram da iako cesto puta preslikavamo evropske zakone upodobimo mnoge pravne okvire nazalost iste ne primjenjujemo za sve isto sto znaci da selektivno nastupamo sto je na zalost praksa kod nas a koja ukazuje da smo jos uvijek daleko od potpune vladavine prava.

(Huso)

Pojam i ideja vladavine prava, su veoma stari. Zapadna civilizacija, kojoj smatram (gledano iz odredjenih perspektiva) pripada i nase drustvo, pojam i ideju vladavine prava ima u svojim temeljima. Ima misljenja po kojima se ideja vladavine prava direktno naslanja na ideju vladavine zakona, koja je opet preuzeta iz Starog zavjeta, sto bi znacilo da ona postoji i prije pojave demokratije.. Dubljom analizom znacaja, vladavine prava na jednoj, i brojnih drugih elemenata demokracije na drugoj, gotovo uvijek se dolazi do zaključaka da je, za drustveni napredak i položaj covjeka u drustvu (vladavina prava) daleko vazija..

(Sekule)

Umjesto klasičnih odgovora na pitanja iz lekcije pokušaću da napravim osvrt s ciljem da podstaknem reakciju.

Smatram da je vladavina prava karakteristika savršenih sistema. Ako u kontekstu globalizacije posmatramo Svijet kao jedinstven sistem, može se izvući hipoteza da je vladavina prava diskutabilna s aspekta poštovanja načela “niko ne može biti iznad zakona” (Fuler i Dajsi)! Uvijek su postojali i postojaće oni koji su malo više “jednakiji” od onih ostalih pred zakonom. Za

širu analizu bilo bi neophodno zaći i u sociološki aspekt ovog fenomena (podjela na klase). Ako ovo preslikamo na međunarodno pravo zaključujemo da su pojedine države “jednakije” od drugih pred međunarodnim institucijama pravde (za širu elaboraciju neophodno bi bilo ući dublje u istoriju). Evo dva pitanja/odgovora kojim bih potkrijepio prethodnu tvrdnju:

Da li je *ad hoc* Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju u Den Hagu, u svom dosadašnjem radu, u svim sudskim procesima koji su vodjeni donio odluke u skladu sa zakonom poštujući opšteprihvaćena pravna načela za vodjenje postupka?

Zašto Međunarodni krivični sud, takodje sa sjedištem u Den Hagu, formiran Rimskim statutom i dalje ne funkcioniše u pravom smislu te riječi?

(Miroslav)

U terminima savremene politike riječ vladavina prava u zajedničkoj upotrebi sa demokratijom i eventualno tržišnom ekonomijom prepoznaje se kao simbol nečeg što je dobro i pravedno. Ukoliko neki oblik vladavine usvoji termin vladavina prava postaje atraktivniji, jer implicira sistem u kojem se čovjek ne povinuje čovjeku nego zakonu. Zakoni mogu biti pavedni ili nepravedni, ali u svakom slučaju kada se povinuju zakonu građani se ne pokoravaju drugom čovjeku već postupaju u skladu sa svojom voljom. Vladavina prava nije dobra prosto zato što se čovjek povinuje zakonu, već zato što predstavlja način ostvarivanja, odnosno izražavanja slobode.

(Jelisaveta)

Svakodnevno smo bombardovani terminima, koji tesko dolaze do obicnog naroda, Veoma je bitno da priblizimo narodu sta to Evropa trazi od nas. Treba da otkrijemo i kaznimo one koji se bogate od drzavnih sredstava, slovo zakona mora biti isto za one sa dobrim vezama i za one bez istih, kriminalne grupe moraju biti smjestne u zatvoru... Imam osjecaj da je koriscenjem stranih termina, usvajanjem strategija i formiranjem Savjeta, okruglim stolovima i press konferencijama, se samo pravi paralelna stvarnost, u kojoj se bavimo vladavainom prava, a u realnom svijetu previse je lopova svih profila na ulicama.

(Miodrag)

Prezupcija nevinosti kao jedan od elemenata Prirodne pravde i procesne pravičnosti se kod nas krše kao rijetko gdje . Bombastični naslovi koji za cilj imaju senzaciju i veći tiraž sa druge strane grubo krše pretpostavku nevinosti čime se jedan od bitnih elemenata u strukturi vladavine prava urušava. Kod nas jos uvijek ne postoji samocenzura i na uređivačkim kolegijumima je da riješe ovaj ozbiljan problem. Vladavine prava nema bez ljudskih prava .Da li mozemo govoriti o vladavini prava tamo gdje jos uvijek nema pravosnazno osudjenih za deportacije? Grubo kršenje ljudskih prava i ne procesuiranje okrivljenih urušava koncept jednakosti I pravne sigurnosti. Na ovaj način vladavina prava na Balkanskim prostorima je nestabilna kategorija kojoj će trebati još puno vremena da stane na “svoje” noge.

(Darko)

“*Stabilnost pravnog poretka* ne znači i njegovu statičnost, odnosno stagnaciju. Sa druge strane, jedan od suštinskih rizika za vladavinu prava jeste često mijenjanje zakona, koje neminovno utiče i na konzistentnost prava i njegovu primjenu. To se naročito odnosi na promjene zakona tokom postupka za zaštitu subjektivnih prava, što je i od strane Evropskog suda ocijenjeno kao suprotnost konvencijskim standardima, zavisno od situacije i položaja stranke koja se poziva na zaštitu prava.” Ovo se nadovezuje na crnogorske prilike jer smo ušli u harmonizaciju pravne tekovine E.U. sa našim zakonodavstvom. U skladu sa tim je usvojen tj.usvaja se čitav set zakona.Sa druge strane sudije u određenim parnicama moraju da isprate

vise izmjena -verzija jednog zakona da bi mogli da donesu meritornu odluku. Takodje stručni kapaciteti u institucijama kada su pojedine oblasti u pitanju su pod velikim znakom pitanja. Sve ovo kazem jer harmonizacija treba nužno da dovede do konačne vladavine prava. Da li je harmonizacija sa druge strane rizik za postojeću vladavinu prava? U crnogorskim uslovima se to nekako vise nameće kao birokratsko pitanje, kao jos jedan štrik koji će nas brže približiti Evropskoj uniji. I slažem se da oni koji se na njega pozivaju, niti oni koji su ga dužni instalirati nemaju potrebnu svijest, niti saznanje o njegovim stvarnim dometima.

(Zoran)

Za mene vladavina prava bi trebala da bude univerzalna vrijednost, osnov funkcionisanja pravnog, političkog i svakog drugog oblika u državi. Ono što me ne čini srećnim kada je naša država i ova tema u pitanju, je kontekst u koji se često ova problematika stavlja. Naime posmatraču sa strane (ukoliko se može biti neutralan posmatrač u Crnoj Gori), neminovno se nameće utisak da se priča o vladavini prava veže za pripreme za pristupne pregovore EU i za usaglašavanje sa standardima EU, i da htjeli mi to da priznamo ili ne ipak u velikoj mjeri ona dolazi dirigovana sa strane (makar je to moj osjećaj). Gotovo da nema ozbiljnijeg političkog faktora koji dolazi iz Evrope, a da nam u svom obraćanju, u kakvom intervjuu ili slično ne ukaže da je osnov za pristupanje Crne Gore Evropskoj Uniji, funkcionisanje vladavine prava, i da se bez toga ne može. Tada imam osjećaj kao da ukoliko ne bi bilo težnje Crne Gore ka Evropskoj uniji, da pitanje vladavine prava i ne bi bilo tako i toliko bitno, odnosno da bi se ova priča mnogo manja pričala i da bi njeno ostvarivanje išlo mnogo mnogo sporije. Kao da su bitne administracije ovdje ili tamo, a da su građani ipak nekako marginalizovani, odnosno da bi u slučaju da nema evropskog monitoringa građanima pripadalo prava samo onoliko koliko neko u nekom kabinetu procijeni, makar u zakonima i pisalo drugačije.

Na nama svima je odgovornost, i ne možemo čekati da neko drugi dođe s strane, da uradi posao za nas, da nam stvori kvalitetne zakonske pretpostavke i da ih implementira u praksi. Za sve ovo treba dati i lični doprinos, ako nikako ono makar težnjom da budemo informisani, slobodom da odlučimo, željom da biramo i da budemo birani, obavezom da sistemom kazni i nagrada (odnosno svojim glasom ili uskraćivanjem tog glasa), doprinesemo dovođenju kvalitetnih ljudi na odgovorna mjesta za stvaranje teorijskih i praktičnih pretpostavki za stavljanje u funkciju ove nadasve bitne stvari za nas.

(Elvis)

Vladavina prava, kao preduslov za održiv ekonomski i socijalni razvoj Crne Gore bitna je faktor na putu integracije u EU i NATO. Njaveći izazov vladavine prava u Crnoj Gori u procesu evropskih integracija upavao je postojanje pravne sigurnosti, ali i mnogog drugih faktora koji se podrazumjevaju u sklopu pojma vladavine prava. U Crnoj Gori upitna je konzistentnost u tumačenju pravne norme, takođe čini se da podijela vlasti ne postoji je mehanizmi međusobne kontrole ne funkcionišu onako kako to zahtjeva princip podjele vlasti. Nista manje diskutabilna nije ni javnost u radu sudova, i jednakost pred zakonom.

Posljednje poruka iz Brisela upravo se odnosi na stanje „vladavine prava“ u Crnoj Gori. Naime od Crne Gore se očekuju konkretni rezultati u oblasti vladavine prava i pravosuđa, naročito kad je riječ o nezavisnosti sudstva. Po mišljenju Brisela potrebno je osigurati dogovor vlasti sa opozicijom kako bi se sprovele ustavne promjene koje bi garantovale uspostavljanje odgovornog pravosuđa. To je u skladu sa novim pristupom EU u postupku prijema novih članica koji podrazumjeva da se najprije pregovara o poglavljima pravosuđa i vladavine prava kako bi zemlje imale dovoljno vremena da prilagode svoja zakonodavstva evropskim standardima.

(Tanja)

Apsolutna vladavina prava je, cijenim, koncept koji je u realnosti nemoguće dostići. U tom smislu možemo samo govoriti o različitim stepenima ostvarenja svega onoga što su principi vladavine prava, a u tom pravcu moramo svi dati svojevrstan doprinos kada je u pitanju naše društvo. Po meni ključni problem u crnogorskoj vladavini prava leži u neefikasnosti i inertnosti naših institucija a posebno pravosudnog sistema. U uslovima zarobljenosti institucija koje mi imamo danas, kao posljedicu imamo pojedinca koji se u društvu i pred institucijama osjeća nemoćno i bijedno u nemogućnosti da ostvari svoja prava, a vrlo često i da bude jednako tretiran pred zakonom.

(Lejla)

ODGOVOR I KOMENTAR PREDAVAČA

Komentar potpisan Huso:

Čini se da sam i u svom autorskom radu izostavio da jasnije naglasim meni lično najdraži atribut vladavine prava koju bi (ako se još niko nije toga dosjetio, to bolje) rado apostrofirao kao ŽELJENO STANJE države. Time jasno poentiram zaključak da usljed manjka definicije i nekompletirane liste zahtjeva vladavine prava ili njenog pandana pravne države, ostaje potreba da se društveni, pravni i politički sistem postavi kao prirodni element supstance koju u najširem smislu doživljavamo kao organizovano ili ako hoćete civilizovano društvo. Osnovni problem je što takvo društvo derivira iz građanskog društva, a nedostatak takve tradicije uočava se kod svih ili skoro svih post-komunističkih društava.

Kada je u pitanju konkretan problem vezan za policijskog službenika, prosto je nevjerovatno da se kod takvih ponašanja građani ustručavaju da angažuju višestruki sistem kontrole. Statistika govori u prilog činjenici da se svi predmeti ovakve prirode procesuiraju, a da je u ogromnom broju slučajeva nađena povreda pravila ponašanja policijskog službenika po prijavi građana. Zato plediram da se u konkretnim situacijama izvrši prijavljivanje jednom od sljedećih tijela: Savjet za građansku kontrolu rada policije, Odbor za praćenje kodeksa policijske etike, Unutrašnja kontrola u Ministarstvu unutrašnjih poslova i konačno tužilac u najekstremnijoj varijanti.

Komentar potpisan Sekule:

Slažem se da vladavina prava treba dominirati kao princip, ali se ne može porediti sa demokratijom kao vrijednošću, niti jedna drugu trebaju isključivati u smislu prioriteta. Ako nema demokratije, nema ni vladavine prava i obrnuto - bez vladavine prava demokratija je samo iluzija.

Komentar potpisan Miroslav:

Jednakijih pred vladavinom prava nema. Osnovno pitanje je šta je jednakost, odnosno šta je diskriminacija. Pojave koje ste naveli nijesu porizvod vladavine prava, već suprotno – nedostatka vladavine prava. Primjer: Ako se najboljem studentu daje prednost u napredovanju, to nije zato što je „jednakiji“, već zbog toga što to nije nejednakost. Ako se manjini daju neka prava da bi bili RAVNOPRAVNI SA VEĆINOM, to nije diskriminacija već instrument za postizanje jednakosti, itd.

Nedostatak vladavine prava nije imanentan samo unutrašnjem pravu, već i međunarodnom pravnom poretku. Ponašanje koje nije u skladu sa vladavinom prava je **nepravo**.

Komentar potpisan Jelisaveta:

Slobodan je onaj čovjek koji zna da ne može biti lišen slobode bez pravnog osnova, da će uvijek znati šta se očekuje od njegovog ponašanja kako ne bi postupao nezakonito, da se ne može kazniti za nešto što nije bilo nezakonito kad je počinjeno, da neće biti tretiran drugačije od drugih u

situacijama kada učini isto što i drugi čovjek sa njegovim fizičkim, psihičkim, sociološkim i svim drugim karakteristikama, da koji bude poštovan u svojem dostojanstvu, kome se privatnost ne narušava bespravno, itd. Mislim da sam odgovorio na komentar uz napomenu da zakoni ne vladaju ljudima, ako ih ljudi ne izglasaju. To je već pitanje demokratije, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, zar ne?

Komentar potpisan Miodrag:

Termin nije „nenarodan“, čak šta više! To što se održava toliki broj seminara, okruglih stolova, radionica, samo je dokaz da jos uvijek nijesmo usvojili standarde. Vladavina prava traži saznanje, svijest i shvatanje prava na demokratski izbor kao demokratskog instrumenta osvajanja slobode. Ako nema volje, ako nema građanske hrabrosti u 21.vijeku, ko snosi odgovornost, ko trpi posljedice i ko treba do donese pravdu na „zlatnom tanjiru“? Vladavina prava je preduslov na kojem bi primarno trebalo da insistira crnogorsko društvo u cjelini, a ne da se input dobija spolja „od Evrope“ ili bilo kog drugog subjekta.

Komentar potpisan Darko:

Dužina postupka je jedno od mjerila vladavine prava, a dugo trajanje postupka nije problem samo u Crnoj Gori. Moguće je da postoji sistem u kojemu se „ljudska prava u cjelini poštuju, ali da postoje određeni problemi u implementaciji pojedinih prava“. Ova kovanica je česta kada je u pitanju Crna Gora i međunarodna zajednica, pa se s pravom osvrćemo na tu činjenicu da postoji varijanta o opštem utisku poštovanja ljudskih prava, čak i ako neki postupci traju pretjerano dugo. Slažem se da do boljeg rezultata u ostvarivanju ljudskih prava i vladavine prava treba još dosta vremena.

Komentar potpisan Zoran

Harmonizacija nije prijetnja postojećoj vladavini prava, jer insistira na oblastima i djelovanju koje je usmjereno na stvaranje uslova za vladavinu prava, a ne na dezavuisanju vladavine prava. Evropski standardi nijesu suprotni vladavini prava. Naprotiv! Oni koji su dužni da implementiraju vladavinu prava nijesu lišeni svijesti o tom konceptu. Pitanje je postoji li volja za implementacijom i znanje kako to učiniti.

Komentar potpisan Elvis:

Slažem se da odgovor evropskim integracijama treba doći od nas samih. Tamo gdje nema kapaciteta međunarodna pomoć je neminovnost. Međutim, mislim da se još ne shvata da evropski standardi nijesu pitanje članstva u EU, već pitanje našeg odnosa prema državi i društvu. To su demokratski standardi i standardi vladavine prava imanentni svakoj državi koja hoće prosperitet i stabilnost. Dakle, usvajanjem standarda vladavine prava stvaramo sopstveni poredak stabilnosti i blagostanja, a ne „prinosimo žrtvu Evropi“.

Komentar potpisan Tanja:

Nezavisno pravosuđe je instrument vladavine prava, a zahtjev EU je samo prirodna posljedica želje da ne žele kod sebe „neuređene“ države. Proces pregovora se realizuje kako bi se utvrdili suštinski aspekti harmonizacije. Pravosuđe se u procesnom i materijalnom smislu sve više približava unutar EU, procedure i odluke postaju ekspeditivnije, a pravosudna saradnja ustupa mjesto neposrednom izvršavanju pravosudnih odluka bez prethodne egzekviture – priznanja sudskih naslova. U takvim uslovima, osim čisto formalnih zahtjeva reforma pravosuđa prilagođava se i iz praktičnih razloga.

Komentar potpisan Lejla:

Nijedan pravni poredak nije konstruisan na opštem i neizostavnom konsenzusu u društvu. Više je primjera borbe za vladavinu prava, nego plediranja, odnosno retoričkih zahtjeva kojima je udovoljeno. Iznad naših institucija stoje i nadnacionalne, međunarodne kojima se polako prilagođavamo. Ne pretendujući da ću ovim izmisliti toplu vodu ili reći nešto revolucionarno, mislim da za to treba vremena,

novca i živaca. No ipak, ne mogu se oteti utisku da smo kao društvo zapali u neku vrstu letargije, koja može biti daleko rizičnija od „obične“ apstinencije u procesima koji vode poboljšanju stanja. Potpuno je ispravna Vaša konstatacija o potrebi masovnijeg i aktivnijeg učešća u procesima društvenih reformi, pod uslovom da se takva energija pravilno kanališe i formuliše. Samo - kritika može da zanemari suštinu. Na primjer, ako nemate konkretno rješenje nego samo iznosite zahtjev za reformom, doći ćete u poziciju da Vas zakonodavac u postojećoj strukturi vlasti lako uvjeri kako smo već ispunili standarde, što je u osnovi tačno. Ako ne postoji konstantni monitoring stanja nećete imati uvid u praksu, a to je suština vladavine prava – kako stvari funkcionišu, a ne kako su formalno propisane. U protivnom to bi bila famozna zakonska država, koja može, a često i ne mora ili nije država vladavine prava.

Siniša Bjeković